

Biharugrai Kölcsey-emlékek

Ugrán is birtokos volt, s itt is hunyt el a Himnusz költőjének testvére

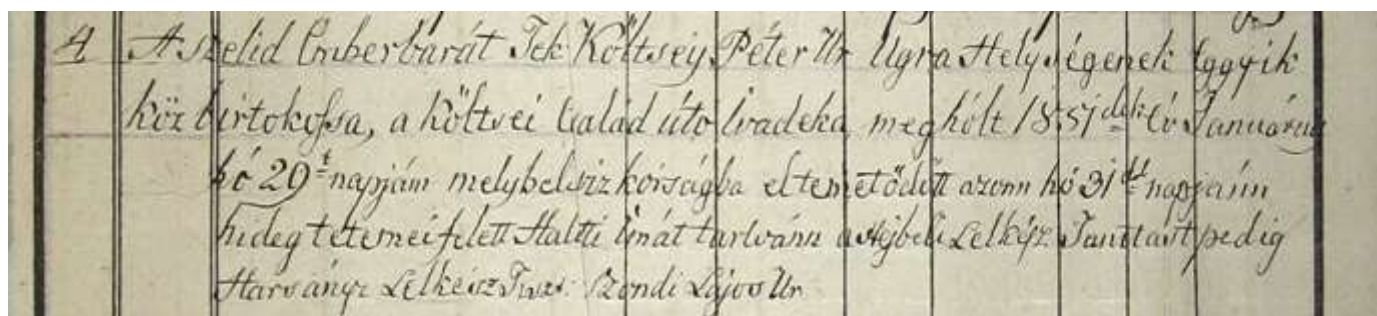
Írta: Szoboszlai Zoltán

A magyar kultúra napját 1989 óta ünnepeljük meg január 22-én, annak emlékére, hogy Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon tisztázta és jelölte meg dátummal Csekén a Himnusz kéziratát. Erre gondolva nézzük most meg milyen Kölcsey-emlékek kötődnek Biharugrához.

Százhetven évvel ezelőtt 1851. január 29-én Ugrán halt meg és itt is temették el Himnuszunk költőjének, Kölcsey Ferencnek legfiatalabb testvérét Kölcsey (IV.) Pétert.

Erről az ugrai ref. egyház halotti anyakönyvében a következő bejegyzés olvasható:

„A szelíd Emberbarát Tek. Költsey Péter Úr Ugra Helységének egyik közbirtokosa, a Költsey család utó ivadéka meghalt 1851-dik év Januárius hó 29k napján melybeli vízi kórságba eltemetődött azonn hó 31dik napján hideg tetemei felett Halotti imát tartván a Helybeli Lelkész. Tanítást pedig Harsányi Lelkész Tiszt. Szondi Lajos Úr.”

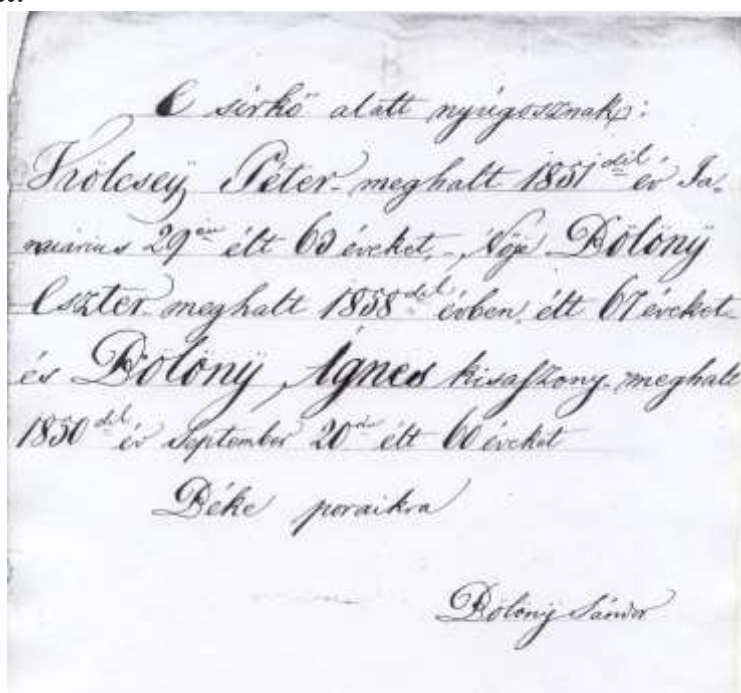

A Biharugrai Református Egyházközség Levéltárában találhatóak azok az iratok, amelyek megőrizték az id. Bölöny Sándor által készített családi sírkövek feliratait (3 db sírkő). Ezen sírkövek egyikén a következő volt a felirat:

*„E sírkő alatt nyúgosznak:
Kölcsey Péter – meghalt 1851-dik év
Januárius
29én élt 63 éveket, – Nője Bölöny
Eszter meghalt 1858-dik évben, élt 67
éveket
– és Bölöny Ágnes kisasszony – meghalt
1850-dik év September 20-án élt 60 éveket.*

Béke poraikra.

Bölöny Sándor”

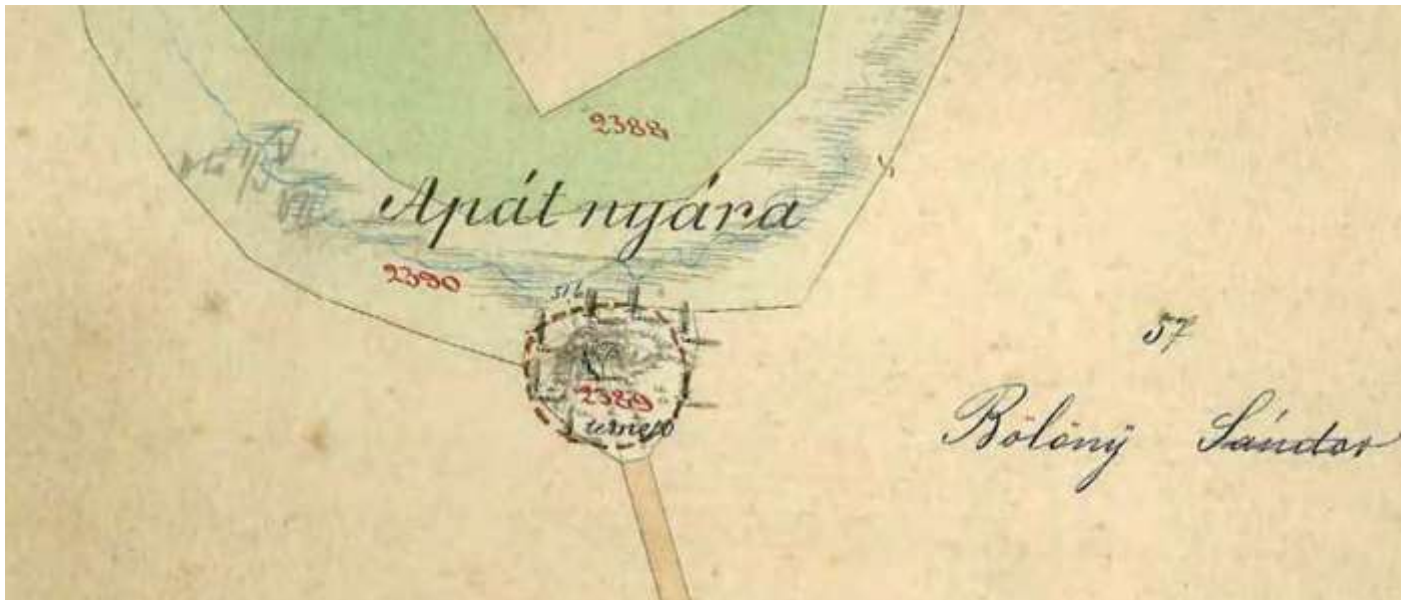

Mind az anyakönyvi bejegyzésben, mind a sírkő feliratában ellentmondásokra akadtam. Az anyakönyvben olvasható: „a Kölcsey család utó ivadéka” bejegyzés alapján arra a következtetésre juthatnánk, hogy Kölcsey (IV.) Péter halálával a család férfiágon kihalt, de ez nem igaz, mert a család több tagja is később halt meg, mint (IV.) Péter (pl.: testvérbátyja (III.) Sámuel, aki 1858-ban halt meg, valamint több unokatestvére is).

A másik ellentmondás a sírfeliratban van, mely szerint Kölcsey (IV.) Péter 63 évet élt. A valóságban azonban csak az 53. születésnapját élhette meg, mivel az álmosdi anyakönyv szerint 1797-ben született (illetve keresztelték meg), s 1851. januárjában halt meg.

Kölcsey (IV.) Pétert minden bizonnyal a Bölöny család akkori ugrai temetkezési helyén az ún. Apátnyára nevű dombon temették el. Ezt a dombot a XX. sz. második felében Nagy Viktor-dombjaként emlegették a helybeliek. A domb legtetűjén Ugray Györgyné Bölöny Anna sírja volt. Ezt a dombot 1971-ben a termelőszövetkezet teljesen elhordta. Ebből töltötték fel az ún. Bai-telep, illetve a szakosított szarvasmarhatelep területét.

Felmerül még esetleges temetkezési helyként az Ugray család sírboltja, mely a református templom északi oldalától kb. 1,5–2 méterre állott. De ennek a valószínűsége kisebb, mint az előzőé, mivel mintegy 20 évvel korábban Bölöny Annát is az Apát nyarán temették el.

*Az Apát nyára temetődombjának ábrázolása egy XIX. századi kataszteri térképen, 1885-ből.
(Forrás: Mapire)*

Kölcsey (IV.) Péter 1797. április 27-én született Álmosdon, id. Kölcsey (III.) Péter (aki előző év augusztusában hunyt el) utószülött fiaként. Édesanyja a Bölöny család ún. Ádám-ágából származó Bölöny Ágnes volt, akihez a gyermekei nagyon ragaszkodtak (főként (V.) Ferenc, a költő, aki nem is heverte ki igazán szülei, de főleg imádott édesanyja korai elvesztését). (IV.) Péter még nem volt 5 éves sem, amikor 1802. februárjában elvesztette édesanyját is.

Az édesapja, id. Kölcsey (III.) Péter halála után Kölcsey (I.) Sámuel (id. Kölcsey (III.) Péter nagybátyja) vette védőszárnyai alá az özvegyet és az árvákat. (I.) Sámuel „túlélte házanépét”. Id. (III.) Pétert még legényként vette magához, s megházasította. Id. (III.) Péter halála után az özvegyet és az árvákat, mint örököseit tartotta magánál, s 1801. végén bekövetkezett halálakor rájuk hagyta vagyonát.

A Kölcsey család címere.

Kölcsey (IV.) Péternek négy testvére volt. Egy leány Mária, aki csak kb. 1 évet élt, és három fiú: (V.) Ferenc, (III.) Sámuel és (III.) Ádám. (V.) Ferenc 1790. augusztus 8-án a Közép-Szolnok vármegyei Szödemeteren született anyai dédnagyanyja, Büdeskuty Zsigmondné házában, s 1838. augusztus 27-én halt meg Csekén. Ő volt a Himnusz szerzője. (III.) Sámuel születésének időpontját nem ismerem, csak a születési helyét. Álmosdon született, s itt igazgatta a családi birtokot. 1814. májusában megnősült, feleségül vette Fényes Klárát, akitől később egy leánya született: Klára. A házassága után a testvérek közül csak ő maradt Álmosdon. (V.) Ferenc és (III.) Ádám a Szatmár vármegyei Csekére, **(IV.) Péter** pedig felesége birtokára, **Ugrára költözött.** (III.) Ádám közel egykorú volt (IV.) Péterrel, s az utalásokból következtetve, akár ikrek is lehettek. (III.) Ádám is Álmosdon született. 1814-ben egyszerre döntöttek úgy (IV.) Péterrel, hogy katonák akarnak lenni. 1823. decemberében (III.) Ádám megnősült, elvette Szuhányi János alispán kedvenc leányát Jozefint,

azaz Pepit Csengerből. 1825. március 20-án született fiuk, Kálmán, akit a nagybátyja (V.) Ferenc fiaként szeretett. Hozzá írta a Parainesist 1837-ben, mely a költő „filozófiai végrendelete”. Kálmán korán, 24 évesen, 1849-ben hunyt el. (III.) Ádám két évesen hagyta árván fiát. Közös gazdaságban gazdálkodott (V.) Ferencsel. A közös gazdaságra (III.) Ádám viselt gondot, de nem sok szerencsével, aminek a következménye az eladósodás lett. Kölcsey (V.) Ferenc abban bízott, hogy (III.) Ádám szorgalma és felesége öröksége révén kilábal a „bukásból”, s osztályrészéért annyit ad, hogy ő Pestre mehessen, de a gazdag Szuhányi még kedvenc leányának sem adott pénzt. Rövidesen (III.) Ádám meghalt. Így Kölcsey (V.) Ferenc terve nemhogy meghiúsult, hanem a visszájára fordult. Neki kellett támogatnia (III.) Ádám árván maradt családját. Mint fentebb említettem (IV.) Péter és (III.) Ádám katona szeretett volna lenni, ezért bátyjuk (V. Ferenc) 1814. tavaszán tanulni vitte őket, hogy „céljokra készen legyenek”. (III.) Ádámot Pestre Péchy Mihály generálishoz, (IV.) Pétert pedig Pozsonyba vitte. (V.) Ferenc, a barátai segítségét is igénybe véve, a távolból féltve figyelte öccseinek nevelését és pályakezdését. 1817-ben **(IV.) Péter** megnősült, feleségül vette Chernelházi Chernel Veronikát. Néhány évvel később újránősült, ekkor vette feleségül a jómódú **Bölöny Esztert, Bölöny József és Ugray Julianna leányát.**

Kölcsey (IV.) Péternek egy leánya született, Helena, akit a családban Lenkának becéztek 1818. szeptember 6-án született Álmosdon. Lenka valamely okból kifolyólag (feltehetőleg anyja korai halála, vagy egy járvány elől menekítve) aprógyermek korában Csekén, Ferenc nagybátyja házában nevelkedett. Kölcsey (V.) Ferenc nagyon ragaszkodott a csöppnyi leánykához, aki még beszélni sem tudott, amikor Csekére került. A költőt nagyon megviselte az elválás (kb. 1823-ban) Lenkától. Lenke a Magyar Országos Levéltárban található Kölcsey iratok egyikén, mint Szilágyiné van feltüntetve, férje Szilágyi László, gyermeke Szilágyi Ilona. Az, hogy Kölcsey (IV.) Péter a házassága után mennyi időt töltött Ugrán nem ismeretes, hiszen hivatala (több vármegyének is táblabírája) és több vármegyében fekvő birtokai miatt is hol Álmosdon, hol Szakácsiban, hol pedig Ugrán tartózkodott, de életének utolsó éveit bizonyosan itt töltötte. A leírások szerint az ugrai emberek nagyon szerették és tisztelték őt. Elsősorban embersége, jóindulata miatt.

Obernyik Károly

Obernyik Károlynak, az ezernyolcszáznegyvenes évek kiváló drámaírójának érdekes levele került napfényre 1900-ban. Obernyik fiatalkorában nevelő volt Kölcsey Ferenc házában s ott állt a nagy költő halálos ágya mellett; látta betegségét és elhunytát. Az alábbi levélben értesíti Kölcsey Péter táblabíró testvérbátyja elhunytáról. Nevezetes ez a levél azért, mivel a leghitelesebb tudósítás a Himnusz költőjének betegségéről és halála idejéről.

Címzése így szól:

„Tekintetes kölcsei Kölcsey Péter Úrnak, több Tttes Ns Megyék Táblabírájának alázatos tisztelettel Szakácsiban.”

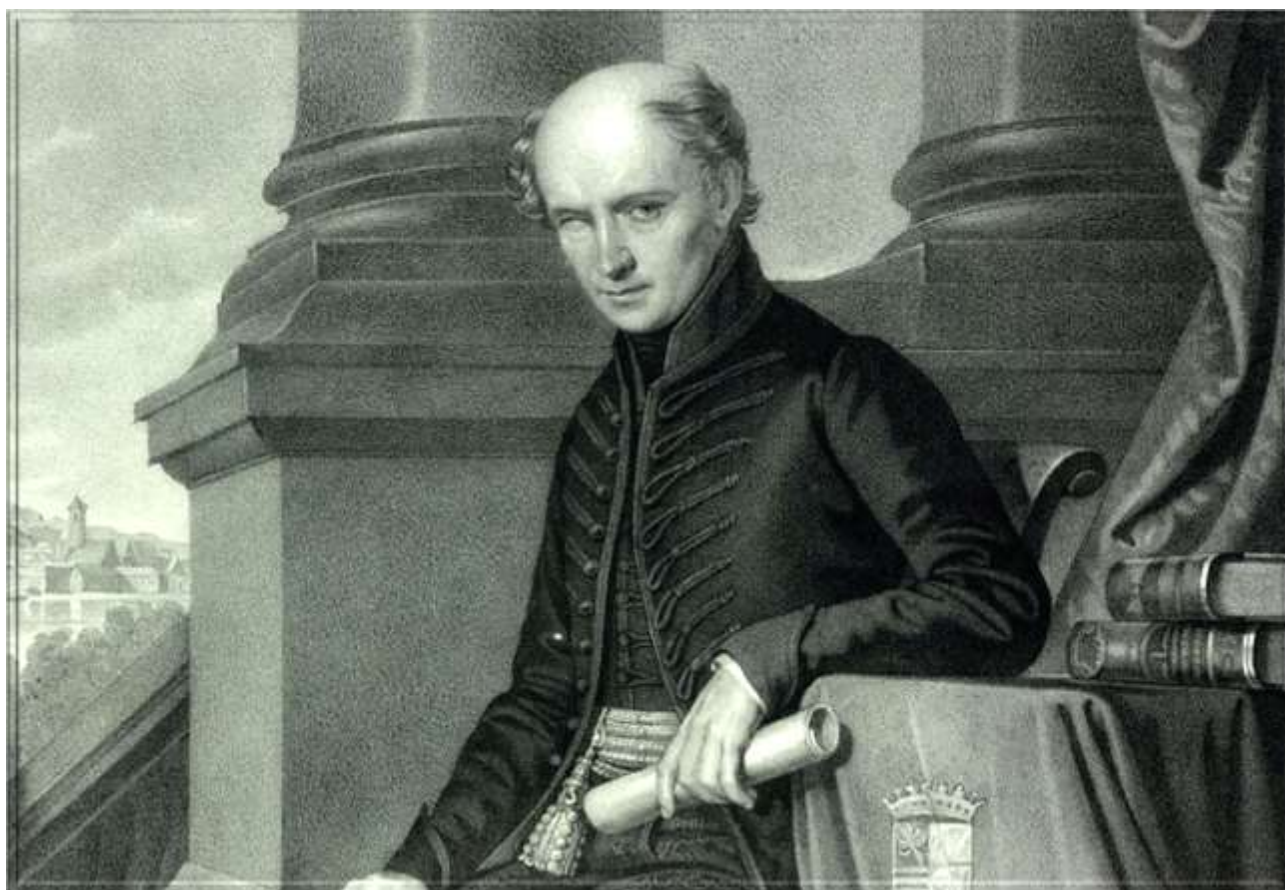
A levél tartalma pedig a következő:

Cseke, Aug. 28. 1838.

„Mélyen tisztelt Tekintetes Úr!

Igen szomorú dolog, mellyet a Tekintetes Úrnak jelentenem kell: T. Kölcsey Ferenc Úr ugyan is, a Tekintetes Úrnak kedves testvére e' folyó hó 15-kén megbetegülvén, miután 20-kán az először csekélynek látszott nyavalya terhessé fajult, 24-kén a nagy férfi csendesesen kimúlt. Orvosa a' belső rész gyuladását mondá nyavalyájának. Elég. Ő nincs többé, 's elég okunk van reá, hogy kora vesztét fájlaljuk. Sajnálom, hogy illy szomorú hírral kelle fellépnem, de a' sors így hozá. Őrizze jövőben az ég a Tekintetes Urat hasonló gyászos eseményektől. Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr kegyességébe és maradok a Tekintetes Úrnak alázatos szolgálja

*Obernyik Károly
az elhunyt házában Nevelő.”*

Kölcsey Ferenc portréja.

Az Ugrán eltemetett Kölcsey (IV.) Péter kétségtelenül a Himnusz költőjének, Kölcsey Ferencnek a legfiatalabb testvére.

Kölcsey (IV.) Péter 1838 előtti életútjáról alig tudunk valamit, de az Ugrán töltött éveinek krónikájából kiderül, hogy mint helybeli földesúr rendszeresen részt vesz a presbitérium gyűlésein, amely testület abban az időben többé-kevésbé azonos volt a község előljáróságával. Az eklézsia előljárósága 1842-ben nagy lelkesedéssel főgondnokká is választotta. Sógora, Bölönyi Károly nem lakott állandóan Ugrán, de Kölcsey Péter már többnyire itt lakott, s részt vett a község, az egyház ügyeinek az intézésében. Minden jó ügyet odaadóan támogatott. 1846-ban „sok foglalatosságai miatt” nem tudott, mint főgondnok a presbitéri gyűlésen részt venni. Azután már a betegsége miatt egyre kevésbé tudott a gyűléseken megjelenni, míg végül 1851. január 29-én az élők sorából is távozott a „szelíd emberbarát”.

Kétségtelen, hogy nemcsak mint a Kölcsey Ferenc testvére, hanem e „szelíd emberbarát” birtokos saját személyét illetően is megérdemli, hogy megemlékezzünk róla, Kölcsey Péterről.

